

ACC. N:R M. 14749:1-10.

Landskap: *Skåne*

Upptecknare: *Jöns Andersson, Kyrkbeddinge*

Härad: *Bara*

Berättare: *"*

Socken: *Esarp*

Berättarens yrke: *lantbrukare*

Uppteckningsår: *1958*

Född år *1883 i Lund*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Valkning. s. 1.

Boskapskötsel. s. 2-10.

LUF 38

N. No. 60.

Valkning.

- A. Valnaden som värdes i hemmen lämnades till beredning i färjesien i hunden. Beredning av valnaden i hemmen, kan gyll ej hört smittas.
- B. Stickade ylleaker, såsom strumpor, tröjor och dylikt valkades hemma, på en "valkeflage". Det var ett 2-3 m. fyrkantigt flak av flätade pilkräppor som tillredades i hemmen, eller köptes på maskinaden och var då tillredade av ena kräppor. På detta flak som även användes som tvättbräde valkades även ullen vid färdslipningen. Genom valkningen blev de stickade ylleakerna mjukare och varmas.

Boskapskötsel.Gårdens förhållande till boskapsstöcken.

I vår bygd, som ju är en stättbygd utan några skogs eller bergmarker, har man, så långt jag kan minnas, haft djuren tjedrade på betet om sommaren. På de större gårdarna brukade man förs vakter djuren ^{håll} skötselvallarna om hästen. Detta arbete sköttes av ryttaren eller någon större pojke. Vallaren kunde jiska eller slygster. Många gårdar hade ängar som djuren också vaktades på. Numera äro ängarna inkrägnade med stängsel av slaror & taggtråd eller elstängsel. Kreaturstöcken af storlek har undergått många förändringar. För 1870-talet höll man af många mjällkor & endast ett litet antal ungdjur, i stället hade man många hästar samt en del får. Sedan sockerbetsodlingen, i början av 90-talet kom i gång och andelsmejeri

sier uppfördes, utökades kreatursstocken till det 2. eller 3-dubbla samtidigt som man minskade hästbeståndet och förhållningen upphörde. Sedan man erhöll skummjolk från mejerierna slog man sig på svinuppfödning i stor utsträckning. Och med lantbrukets rationalisering har man nu på nästan alla större gårdar kreaturlöst jordbruk. De flesta mindre gårdarna på upp till 30 tunnland har dock sin kreatursstock något så oförändrad, medan de något större märkligt ~~har~~ har slagit ut korar & bara har kvar ungdjuren. Omkring 1890-talet höll man på ett lantbruk om 30 tunn. åker: 3 hästar, 3-4 kor, 3-3 ungnöt 4-5 får & några svin. På de ställen som ~~hade~~ ^{äng} kunde man alltid hålla flera djur, i besättning 3 tunn. äng till några större djur. Sedan djurbeståndet ökade brukade man på de lantbr. som ej hade äng, leja bort ungdjuren på bete om sommaren.

Ängar av stora fäladmäskes inom Tälby och angränsande socknar tog snöt betesavgilt emot betesdjur.

På man hade får fick desse om sommaren stå tjuddrade på träden samt på väg- och dikeskantor, på göddplanen o. Tjuffan omkring husen.

De göddar, här i byggen, som höllde äng var de som hade sin mark utmed Flöjersjöns moss och Flöje i där asubmarkerna merändels stod under vatten på vintern och gräset växte frodigt på sommaren. För göddades aldrig ängarna, men numera sprider man om varen konstgödning och havas dem. Man brukar först ta en höströd på ängen och sedan arbeta äterväxten. De flesta ängar blir vattnade även på sommaren av vatten från den höge belägna åkersjorden.

Nötkreaturens rasen.

3/ Före 40-talet var nötkreaturen av blandad svensk ras, men efter andelsmejseriernas tillkomst började

man skaffa sig bättre mjölkdjur. På herr-
gårdarna och de större bondgårdarna importerade
man tjurar och mjölkkor från Holland.

Från dessa större gårdar köpte sedan de mindre
gårdarna kalvar och fick sina kor betäckta där.

De första från Holland importerade djuren voro
till färgen gråbläckiga, rätt stora, de flesta med
medel böjda horn. De voro gula mjölkdjur. Det
förekom även en annan ras som aldrig vore im-
porterade från England, stora kraftiga djur, till
färgen svarta med vitt huvud och kraftigt
erhål böjda horn. Senare kom import av de
svartbröna låglandsdjuren som voro de
högst avkastande mjölkdjuren.

Slusdjurens namn.

Djuren fick vanligen namn efter sin färg.
Hästarna fick betä: Fux, Brunte, Svarten, Galle.
Korna fick betä: Broka, Duga, Hjalma, Gera, Grönna, ^{s. 13} Polle _{s. 14}.

Djuren fick även andra namn, även efter gott-
finnande föreslagna av barnen från gårderna. Nume-
ra har djuren jämte sitt namn ett nummer.

Nätkärlens avkastning.

Före nätkärlens avkastning var det en bra ärligen av-
kastade. Sedan man fick bättre mjölkdjur och
kontrollföreningarna kom igång, har man ju
kontrollcifror att tillgå. Det finns ju hos som mjök-
kat över 8,000 kg per år och med 350 kg smörfett per år.

Mjölkning.

Mjölkningsarbetet utfördes alltid av kvinn-
folkens förs i tiden. Manfolken ansåg det då
vara under sin värdighet att sätta sig att mjölka
en ko. Sedan efter mejeriernas tillkomst, kvanta-
let ökats har dock mjölkningsarbetet mest
utförts av manfolken, senare har ju mjölknings-
maskinerna kommit till som ju också mest
skötes av manfolket. Mjölkning företages två gånger

dagligen. De rykhalvade korna mjölkas dock 3 gånger dagl. den första månaden. För brukade man nästan alltid mjölka 3 gånger dagl. Det är stor skillnad på hur lätt vara lätta att mjölka.

Betäckning.

De större gårdarna höll för alltid tjue som mot betäckningsavgift även utnyttjades av de mindre. Senare har ju seminarieringarna kommit till, där numera alla är anslutna.

Ännu betäcktes vanligen då de blev brunatiga och det var ej ofta man ställde kalvningen vid viss bestämd tid.

Kalvens uppfostr.

På de mindre o medelstora gårdarna har man ej brukat låta kalven dricka. Den har vid födseln genast blivit instängd i en kättele och där fått lita sig att dricka mjölka ur ett kärl. Vid många större gårdar brukade man linola

kalven hos modern för att dricka i 1-2 veckor.

Under denna tid har man även mjölkat kon.

Pringkalven kallas kviga vid ungefär 1 års ålder, efter första kalvingen: kockviga, efter andra: k.

Fähuset.

Fähuset kallades förr i tiden på byggspråket: manuset, gången i mitten: tillat, fähusvännen: rämnestevan, läsen där gödseln utkastades: smågedöven utrymme för foder: förloven, skullen kallades: gälken. Förr var det små fönster och dålig belysning i fähuset, men efter hand har det byggts modernare luddygårdar.

Bås o bindsla.

Tälden tid stodo nötkreaturen bundna vid kubbbar av trä. En fodergång gick mellan kubbbar och vägg. Sedan man började utåra kreatursantalet anlade man foderbänk med kubbbar av betong, i byggnaden mittaxel där 2 rader djur

stods med hudderna vända mot vordandena.
På detta sätt vann man utrymme. Bindelsen
har alltid varit tillbehör av järnkätting med lekan,
häfta i järnhandeln eller gjord i bygd med jern.
Sti & gödrel.

För sti har användts kalv samt någon
gång torvströ. För brukade man lösa ut gödrel
en gång om året, men på senare tiden ofta 2 gånger.

I fäheret var inredd trällar till halvar och får,
ofta även till en gissvagg för vintern samt stens-
dom även en upphöjd plats för hänsen.

På de större gårdarna hade ofta rykställen sin
bostad och sängplats i en avbalkning i kostället,
men någon eldstad fanns ej där.

Utfodring under vintern

Djurens utfodring & skötsel förväntades av man
och hjälparna av kvinnorna. I gamla tiden
skor man huckelse även till nötkreaturen

Fläckrisen fuktades och blandades med gräse,
sapskakor, soror, potatis, trä- & halmtäck och i
foderstaten. Sedan sockerbetsodlingen började
komme betmassa och betblat till, samt även foder-
ter. Fodringen gjordes före flera gånger dagligen
men senare endast två gånger. Skitbladen i etthö-
ringen av godbark var endast den att den fick
stora givna kraftfoder. Jag kan ej minnas att ^{man} haft
nödfeeder till djuren, men som barn hörde jag
de gamla berättas att man när gång fött lila ned
halmtäcken att fodra med.

Vattning

Före brukade man släppa ut djuren
två gånger dagl. till vattning, antingen till närbe-
lägen damm, eller till en brunn där man pump-
pade eller vinkelade egypt. vattret. Numera har
man vattendledning i stallarna och automatiska
drickeshous. Sommarfäskor har ej funnits här.